

10. Бондарко А.В. Принципы функциональной грамматики и вопросы аспектологии. — Л.: Наука, 1983. — 208 с.
11. Гулыга Е.В., Шендельс Е.И. Грамматико-лексические поля в современном немецком языке. — М.: Просвещение, 1969. — 184 с.
12. Sommerfeldt K., Schreiber H., Starke G. Grammatisch-semantische Felder//Einführungen und Übungen. — Berlin-München-Wien-Zürich-New York: Langescheidt-Verl., 1991. — 127 S.

Ілюстративний матеріал

Електронний текстовий корпус „Mannheimer Corpora geschriebener Sprache“ ([www.corpora ids-mannheim.de](http://www.corpora.ids-mannheim.de))

Halyna Kotovs'ki. Synonymy of Modal-Passive Constructions and Verbal Derivates in Modern German. Modal-passive constructions and verbal derivate are constituents of the functional and semantic field of the passive and express a common modal and semantic equivalent though simultaneously they manifest differential features. Verbal derivatives are advantageous in usage because they are able to modify the said semantic equivalent.

Валерій Михайленко

РОЗВИТОК СУБСТИТУТИВНОЇ ФУНКЦІЇ ONE У СТРУКТУРІ ДИСКУРСУ

Історично англійська одиниця *one* (<д-а. *an, ana, ane*, що пізніше розвинулась > *on* до XII ст., а у південно-західному та західному діалектах у XV ст. > *on, oon, uon, won, win*) походить від загальногерманського **ain-oz* < до-загальногерманського **oinus* (порівн.: лат. *unus* < *oinos*) та має відповідні кореспонденції в інших давньогерманських мовах (д-франк. *an*, д-сакс. *en*, давньопівнічногерманська *ein, ein-er*, дат. *een*, шв. *en*, готська *ain-s*). У граматичній системі *one* входить у парадигму числівника та парадигму займенника.

Традиційно одиниця *one*, що має характеристики числівника, виконує квантифікативну функцію у мовній системі, а в структурі речення виконує атрибутивну роль, наприклад:

1. He had gone three miles round one morning. (J. Austine)
2. And you have forgotten one matter of joy to me. (J. Austine)

У цьому випадку *one* — завжди в однині й може бути протиставлене одиницям *other* або *another* у корелятивній конструкції (*the*) *one* ... *the other*; *one* ... *another*, наприклад:

3. It was natural, therefore, that so sociable a spirit as Paynter should fall with one other stranger .. (G.K. Chesterton)
4. Gentlemen used to lie just as schoolboys lie, because they hung together and partly to help one another. (G.K. Chesterton)

Іншою сталою функцією одиниці *one* у мовній системі є узагальнююча [6, с. 392]. У цьому випадку *one* в реченні виконує різну синтаксичну роль, зокрема підмета, додатка, предикатива, наприклад:

5. I thought him very plain at first, but I do not think him so plain now. One does not, you know, after a time. (J. Austine)
6. One hears sometimes of a child being 'the picture of health'. (J. Austine)
7. MrKnightley, in fact, was one of the few people who could see faults in Emma Woodhouse, and the only one who ever told her of them. (J. Austine)
8. I have a great regard for you and Emma; but when it comes to the question of dependence or interdependence. — At any rate, it must be better to have only one to please than two. (J. Austine)

Одиниця *one* у зазначених функціях характеризується відносно широкою сполучуваністю у структурі речення — лівосторонньою (*only one*; *any one*; *no one*; *but one*; *and one*; etc.) та правосторонньою (*one who*; *one whom*; *one of*; *one... other*; *one ... another*; *one by one*; *one or two*; *one + noun denoting living-being, non-living-being, time, distance and weight*). Із 98 випадків уживання одиниці *one* у тексті "Alice's Adventures in Wonderland" by Lewis Carroll виявлено 20 випадків її сполучування з родовим прийменником *of* (порівн.: загальна кількість уживань одиниці *one* у тексті "Emma" by Jane Austine — 414, у тексті "The Crossings" by Winston Churchill — 504, у тексті оповідань "The Wisdom of Father Brown" by G.K. Chesterton — 275).

Метою нашого дослідження є виокремлення субститутивної функції одиниці *one* у сучасному англійському дискурсі на матеріалі оповідань Дж. Честертона, У. Черчілля та романів Л. Керола “Аліса у країні див” і Дж. Остін “Емма”, де зареєстровано 1291 випадків уживання *one*.

Однією з найбільш важливих змін англійської граматичної системи є розвиток слів-субститутів (*proor-words*) [6, с. 391]. Автором терміну є Г. Світ, який використав його при описі функції числівника *one*, що вживається замість відповідного іменника [див.: 6]. Згідно з однією з теорій, уживання ‘one’ як субституту веде до уникнення повтору, що свідчить про досягнення економії у мові [4, с. 386-7]. Згідно з іншою теорією, слово ‘one’ вживається для заповнення порожньої позиції, що виникає внаслідок втрати іменника після прикметника [5, с. 293].

Порівн.:

a green crayon and a blue crayon >
a green crayon and a blue one
 (<*a green crayon and [a] blue [one]*)

Субститут, або заповнювач порожньої позиції, викликаний суворими правилами побудови фрази NP=A+N та речення NP+VP, де VP може також бути представленим субститутом, напр.:

She scubadives.
He does also (e.g. scubadives >does)

На рівні дискурсу одиниця *one* заміняє суб’єкт або об’єкт, що вживається у попередньому висловлюванні. Граматично вона має одну та множину, виконує загальномовну референційну функцію та синтаксичні функції підмета, додатка, предикатива у структурі речення і сполучується з детермінаторами та модифікаторами. Дискурсивно зазначеній одиниці властива когезивна функція та функція економії — для уникнення семантичної надлишковості тексту, наприклад:

9. I was very anxious to see a school. This one was only a log house in a poor, piny place, with a rabble of boys and girls romping at the door. (Winston Churchill), де *one* вказує на попередній об’єкт та об’єднує обидва речення в дискурсі.

10. That was my first sight of a town. And how I listened open-mouthed to the gentlemen at the tavern! One I recall had a fighting head with a lock awry, and a negro servant to wait on him, and (Gentleman → One → O) was a principle spokesman.(Winston Churchill), де *one* також вказує на попередній об’єкт та об’єднує обидва речення в дискурсі. Тут також виявлено номінативний ланцюжок:

Іменник → One → O
 1. Іменник → One
 2. One → O

Перша фаза ланцюжка формалізує трансформацію номіналізації, друга — трансформацію елімінації [1], а разом віддзеркалюють процес мовної економії у мові та когезивну функцію зазначеної одиниці у дискурсі.

Мовний код використовується для опису картини світу, де людина є активним діячем. Такий код є загальним для суспільства, але водночас мовець і реципієнт мають свої індивідуальні коди (або реєстри). При описі їх цілісності з’ясувалось, що коди мовця і слухача, маючи загальну основу, у дискурсі характеризуються деякими рисами надлишковості.

По-перше, іменники у функції лексичного повтору, що виступають засобом парадигматичного зв’язку, за внутрішніми законами дискурсу є надлишковими, але за законами граматики порожня позиція у деяких структурах має бути обов’язково заповненою. Отже, закони породження дискурсу призвели до появи конструкту — код дискурсу [2, с. 148].

Історичний аналіз частин мови свідчить про розвиток функції субституції та поширення явища десемантизації у деяких лексико-граматичних категоріях [3, с. 137].

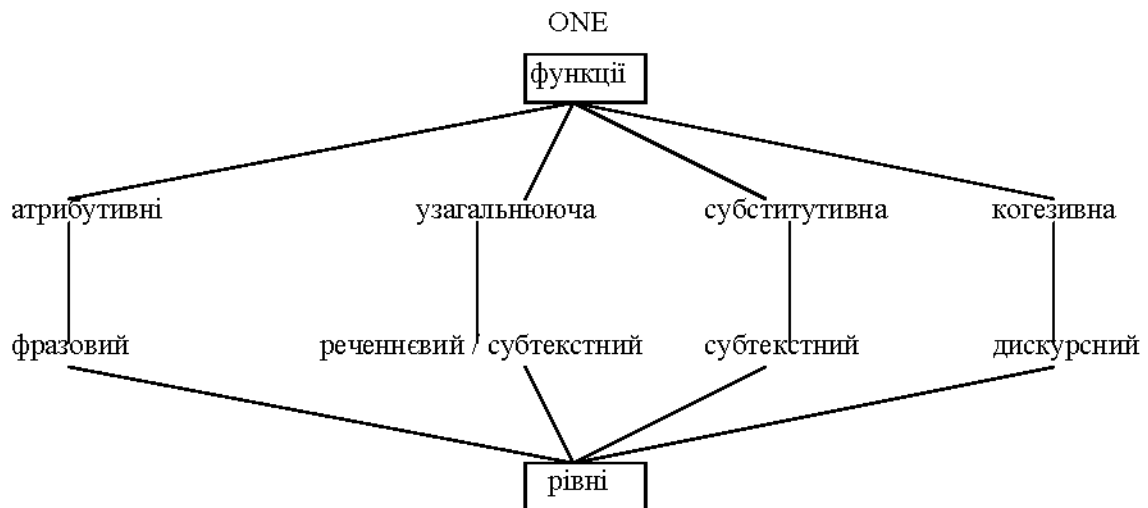
Субститут, або заповнювач порожньої позиції, викликаний суворими правилами побудови фрази NP=A+N та речення NP+VP, де VP може також бути представленим субститутом [див.: мал. 1], напр.:

She scubadives.
He does also (e.g. scubadives >does)

Вважають, що розвиток слів-субститутів тривав упродовж тисячоліть. Але, на нашу думку, спочатку виникла функція субституції, а вже згодом відбулась десемантизація, що привело до виокремлення певної групи слів-субститутів. У зв'язку з цим варто згадати про дослідження сполучуваності *one* зі вказівними займенниками '*this/these — that/those*' та відносним займенником '*which*', далі '*many a one, never a one, such a one*', референційного значення та множини '*one — ones*', а також стилістичної функції, наприклад, '*a+one*', що виражає знижене значення.

Сполучуваність *one* з різними одиницями свідчить про його значне поширення у сучасній англійській мові. Проте розширення класу про-форм за рахунок повнозначних частин мови (займенників, прислівників) не є виправданим, адже вони не змінюють свого частино-мовного значення у системі мови взагалі. Вказані частини мови розвивають свої функції у структурі дискурсу, де корелюють зі своїм референтом за його частиномовним значенням (про-nouns, pro-verbs, pro-infinitives) або синтаксичною структурою (про-predicates, pro-clauses, pro-subtexts). Отже, *one* може вживатися у таких функціях: кількісній (атрибутивній) — на рівні фрази; узагальнюючій — на рівні субтексту; субститутивній — на рівні субтексту; когезивній — на рівні дискурсу [див.: мал. 1].

Мал. 1

Про-форми типу *one* замінюють повнозначні елементи та перебирають на себе не тільки синтаксичне значення замінених елементів, але й їх інформативний зміст. Вони репрезентують той самий зміст у синтезованій та конденсованій формах, завдяки їхнім апозитивним зв'язкам з елементами, які вони замінюють і представляють за умов їхньої рекурсії.

На нашу думку, використання про-форм забезпечено такими правилами породження дискурсу, як уникнення семантичної надлишковості та об'єднання висловлювань у дискурс.

Література

1. Бархударов Л.С. Структура простого предложения современного английского языка. — М.: Высш. шк., 1966. — 199 с.
2. Михайленко В. Дискурс // Лексикон загального та порівняльного літературознавства / Буковинський центр гуманітарних досліджень. — Чернівці: Золоті літаври, 2001. — 632 с.
3. Morokhovska E.J. Fundamentals of English Grammar. — Kiev: Vyšča Škola, 1993. — 472 p.
4. Quirk R., Greenbaum S., Leech G., Svartvik. A Comprehensive Grammar Of The English Language. — Harlow: Longman, 2000. — 1779 p.
5. Richards J.C., Platt J., Platt H. Dictionary of Language Teaching and Applied Linguistics. — Harlow: Longman, 1992. — 423 p.
6. Swan M. Practical English Usage. — Oxford: OUP, 1997. — 658 p.
7. Sweet H. The Practical Study of Languages. — Oxford: OUP, 1904. — 248 p.

Valeriy Mykhaylenko. The Development of the Substitutive Function of ONE in the Structure of Discourse. Language is in a constant flux resulting in divergence and convergence. The changes of research paradigms are caused by the shifts of objects under study — phonemic, morphemic form of the word, word meaning; form, meaning and function of the sentence; the structure and semantics of the text; generation and cognition of discourse. The utterance analysis within the discourse reveals a group of language units functioning as prop-words (pro-forms, substitution words) as well as cohesion means of discourse. One is a dominant unit of the functional domain of substitution words in English — it has its form (sg. and pl.), referencial meaning, its left-hand and right-hand combinability, syntactical and discourse functions.

Тетяна П'ятничка

ІМПЕРАТИВ ЯК ЗАСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ ТЕПЕРІШНОСТІ В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Об'єктивна теперішність може охоплювати різний часовий простір, від моменту мовлення — до періоду, що включає ціле століття, відповідно і диференціюються шляхи її мовної реалізації. Вираження у мові презентних дій залежить від їх характеру (раптовості, процесуальності, повторюваності, регулярності тощо) та мети висловлювання, що описує ту чи іншу дану дію (питання, наказ, заперечення, повідомлення, прохання, припущення, умова тощо). Без сумніву, усі ці аспекти (характеристики) дії тісно переплітаються і у висловлюванні про неї беруться до уваги комплексно. У граматиці ці особливості вираження дій підпадають під категорії часу, виду і способу, співвідношення між якими досліджуються багатьма лінгвістами.

Проаналізувавши різні трактування науковцями співвідношення цих категорій, А. Загнітко виділяє три підходи до їх класифікації:

1. Спосіб, вид і час об'єднуються в одну спільну надкатегорію.
2. Час і вид синтезуються в одну категорію, спосіб виділяється в окрему особливу категорію.
3. Спосіб, час і вид розглядаються як три окремі види морфологічних категорій [6, с. 226].

Останній підхід став основою запропонованого нами дослідження, оскільки ономазіологічно це три різних атрибути одного цілого — дієслова.

Традиційно, вивчаючи засоби мовної реалізації часових значень та часових відношень, лінгвісти зосереджують свою увагу на багатофункціональності повідомлень, залишаючи не висвітленою до кінця теорію апелятивної й експресивної функцій. Ми вважаємо, що апеляційні та експресивні засоби не можна розглядати як щось таке, що міститься цілком за межами граматичного опису. Доцільно розрізняти засоби когнітивні і експресивно-апеляційні у самій мовній системі. На нашу думку, неправомірно при вивченні засобів реалізації темпоральності, як і інших мовних явищ, орієнтуватися лише на типові випадки. Зокрема, до нетипових засобів реалізації теперішності належать вигуки, привітання, звертання та імперативи. Ми ставимо завдання розкрити суть основної дихотомії цих засобів, суть граматичних опозицій, які вони виражають, а також показати особливості реалізації суб'єктивного емоційно-вольового компонента у відповідних одиницях мови.

Хоч мовленнева діяльність є спільною діяльністю мовця та реципієнта, і визначити функції мовної форми, не враховуючи при цьому і того, хто говорить, і того, хто слухає, як правило, неможливо, все-таки природним центром мовленнєвої ситуації є мовець: і з боку звукового оформлення, і з боку змістовності мовленнєвий акт є насамперед актом того, хто говорить. Найчастіше мовець повідомляє щось комусь, відповідає на запитання, спонукує співрозмовника до відповіді, перетворюючи його в активного учасника комунікативного акту, який у таких випадках є істинно двосторонньою мовленнєвою діяльністю, що розрахована на розуміння і осмислення тексту. Але досить часто мовець може виражати побажання, звертатись до інших людей, спонукуючи їх до дії (імператив), прагне привернути до себе чийсь увагу, встановити з кимсь контакт (звертання), привітати когось і висловити свою вдячність.